

ספרים תרבות וספרות

פואמה חסידי השירה הם מלח הארץ

הפואמה המונומנטלית הגיאורגית "ארץ הפריון", שכאן מובאים חמשת הפרקים הראשונים שלה, מתכתבת עם "ארץ הישימון" של ת"ס אליוט ומספרת בדרכה את קורותיה המיוסרות של גיאורגיה ותרבותה. דוד מגרזדה היה שר התרבות של גיאורגיה ומחבר ההמנון הלאומי שלה. תירגמו מגיאורגית גלידנה זינגר ונקודא זינגר

2

שמירה

קריאת זן

Fotokon / Shutterstock: פסל כרתבליס דדה, אם הגאורגים, בטיביליסי, גיאורגיה צילום

דוד מגרזדה
בספטמבר 2024

לזכר אוטר צ'חאידזה, הסופר הגיאורגי הגדול שהעניק לנו יחד עם יצירותיו הנפלאות את תרגום "ארץ השימון" לת"ס אליוט

1.

שער הניצחון של קוף המחט (לה מינור)

תני לי רגע אחד
של חיים ואהבה
כדי ללכת בך לאבוד
ולשוב אליך כמו יוליסס.

אני נוגע בעט בדרך לכן,
כדי לרפוש בגרוש את העולם,
אני מוריד כובע, עומד ומתבונן
בהשקבת הרגע הנטמן בתוך הזמן.

איני מתכונן להזיל דמעות
ושלדו של זולתי אינו עומד מול עיני
רק זהיתי את הציור המכר
כה נקבר הרזן מאורגז.

על פני צלילי פרידה וקינה
העדפתי "אודליה רנוני" ושאר פזמוני רנה
הייתי קונה את ישועתך במחיר חיי
גם ברעד עצמותי
וכשהמחרזת הזאת תעמד על שלדי החשוף
עץ זלקובה יפרח כחבצלת
ואם יעמד השיר בזכות עצמו
את דגל השירה יניף.

0:35 / 3:43

כשגן גת שמנים נרעד,
מצאתי מה לומר גם אז.

נושם המשורר

ושער הנצחון של קוף המחט נפתח לפניו.

אני מבקש: הקשיבו לי, מאזין לי השרות החשאי,

כי מעולם לא שתקתי

רק בזכותי הסוכנים הסמויים שלו

התחילו לקרוא שירה

קשהם מאזינים לשיחות הטלפון שלי

ובוחנים מי עומד מאחורי

מאז שראיתי

בקוף המחט את שער הנצחון

הפכתי למוקד של תשומת לבם

:הם שואלים אותי אותה שאלה

?מי עומד מאחוריך

ואני עונה להם: את מי שאתם מחפשים

לא תזכו לראות אותו אם לא תאמינו בו, אחרת הוא לא יופיע

"...אם לא אאמין בו, לא אראה אותו"

"...אם לא תראו אותו, לא תאמינו בו"

השרות החשאי חוקר את סבת ההבדל

ומאזין לי

ואני לא שתקתי

לא שתקתי מעולם

כשמלחים לעגו לאלבטרוס, מלך התכלת

— שנפל על הספון וצעד בו בצעדים כבדים

אחד מקטרת מלחים למקורו! דחף

ואחר יסקה את צולם השקיים בשברו

לא שתקתי, כשעצרו בנמל

"את" הספינה השפורה

ולארתור המשורר

לא שחררו ממכס את מטענה

אָרץ היְשִׁימוֹן דְּחִתָּה אֶת האוֹצָר
וְהוא שׁוֹב נְפֹרֵד מִמְּנָה, חֲזַר
לְשׁוֹטט בְּמַרְחָבֵי הַיָּם.

וּכְשֶׁהֲגִיעָה עֵת סִכְנָה בְּאֶמֶת
כְּשִׁשׁוֹטָרִים בִּיעַר הִכּוּ לְמוֹת אֶת סִנְדָּרוֹ
לֹא הִשְׁתַּתְקִיתִי, נִשְׁאַרְתִּי עוֹמֵד
מִלִּי מִתְנַקְּשֵׁי הַנְּשִׂיא.

הֵם מְאֻזְיָנִים לִי,
כִּי חוֹשְׁדִים שְׁאֵנִי מְאָמִין בְּרָגַע
שְׁאֵנִי מְאָמִין בְּאֶדְמָה
בְּאֶדְמָה וּבְרָגַע
בְּרָגַע וּבְאֶדְמָה
בְּרָגַע שֶׁל פְּתִילָה
וּבְאֶדְמָה שֶׁל מִצֵּת
בְּמִנְהַג שֶׁל הַטְּמֵנֶת הַרְגַע
— בְּאֶדְמָה... עוֹד רָגַע קֵט
וְיִפֵּל עַל הָאֶדְמָה
הַמְשׁוֹרֵר הוּא רָגַע.

- פֵּרוֹסוֹמַת -

"לֹא קִינָה, אֲלֵא הַקְּרָבָה"
עֲלִיךָ לְמוֹת
כְּדֵי שֶׁהַשְּׁמַיִם יֵאִירוּ בְּקִרְבְּתְךָ
"!!הָאֶדְמָה תִּתְיַקֵּר
הַמִּסָּה מִתְחִילָה,
וְשֶׁעַר הַנְּצַחוֹן נִפְתַּח בְּקוֹף הַמַּחֲטָה.

הַרְגַע יִפֵּל אֶל תּוֹךְ הָאֶדְמָה, יִפְרָה
אֶת אָרְץ הַיְשִׁימוֹן
יִהְיֶה אוֹתָהּ לְאָרְץ הַפְּרִיּוֹן
אֶקְסִיּוֹס!

2.

II רגע משורר. משורר אדמה (רה מינור)

רגע אדמה אדמה רגע רגע אדמה
 אדמה רגע רגע אדמה אדמה רגע
 רגע אדמה אדמה רגע רגע אדמה
 אדמה רגע רגע אדמה אדמה רגע
 רגע...

3.

קשת צעצוע (סי במול מז'ור)

גם אם עלה אחד
 פרח ברוח קלה
 ...בא הסתו

אינני רוצה להצטרף בעיניכם
 כמי שמתלהב מהמשפט
 ברצוני רק לומר
 כי אם טפה אחת בלבד נפלה
 !על האדמה האמללה הזאת, — תחי האדמה

בילדותי, קשנתנו לי במתנה...
 צעצועי חץ וקשת
 רכשתי אצל החברה בחצרנו
 מעמד שונה והופעתי בפניהם כאביר
 רובין הוד, שכלפיו דרשתי
 כבוד מדרגה אחרת
 ...נטלתי קשת ו
 מאז אני
 רודף אחר החץ ההוא
 וברדיפה הזאת ללא קץ נתקלתי בכם
 נדמה לי שכאלו אי שם כבר ראיתי אתכם
 ועכשו אתם נתקלתם בי ואומרים לי
 "השאר אתנו!" תודה רבה
 אבל מה עם החץ

שנורה על ידי הילד
 ?אותו חץ שאחריו ארדוף עד סוף ימי

וזאת הבטיחה שלי,
 כי נועדתי לרדף אחר החץ
 שנורה על ידי האביר ונעלם במרחקים
 ולי לליצן החצר
 לבן תמותה פשוט
 נקרעה חלצה לבנה בחזה.

— מבית אבי לבית אבי
 זה מסלולו של החץ
 החץ הוא זה שישביב אותי
 למולדתי.

אני רודף אחריו ביער ובעמק, במדרון ובמדרגה
 לפעמים אני הולך לאורך מסלול המראה
 שמועות והשמעות נופלות על ראשי
 אבל למרות זאת אני מהסס והולך
 לא אעזב אותו
 עד שלא יראה שליט מתנוסס
 שעליו כתוב:
 !איתקה. יוליסס, ברוף הבא

כך קרה...
 שלפני שנתים,
 בריצתי נגפה רגלי באבן מלטשית
 והתרסקתי, ישוע העמיד אותי על רגלי
 הסתכלתי באבן, ומתחת לשם אחותי
 תאריכי לדתה ופטירתה כתובים
 ...קבר אחות — לנצח

המשכתי לרדף אחר החץ
 כמו אחד האמגשים מארץ מזרח העוקב אחר הפוכב
 אין סוף לשמחתו
 — שיראה אוטוטו את הבתולה הקדושה והתינוק בידיה

אם האל,
בתו של בנה.

עודני רודף אחר החץ ולפתע
נתקלתי בכם... בגוף של חנה
בכתף של חבר,
לפעמים בסכין בגב, בטרוילים של המלך,
לפעמים בבוטות ובורות של פיסבוק,
בפסלת הנר הנותר ללא עריכה.
במו"לים מקומיים וזרים
נתקלתי בי ואמרתי,
השאר אתנו". אבל, מה לעשות"
איני יכול לבגד בחץ הנורה על ידי הילד

כאן אספר לכם ספור מספורי חצרנו:
החלט אצלנו, במטה המפגרים
"להעלות על הבמה את" המלט
כשכל התפקידים חלקו
לפי רצונם של כל המשתתפים
את התפקיד של רובין הוד תפסתי
ממחזה אחר לחלוטין. והבחירה הזו
מאז תמיד אתי, הפכה לגורלי
וגם לזרם החיים אני נכנס, כמו אז
בהצגה ההיא, ממחזה אחר לחלוטין

נ"ב:
'בהתאם לסעיף השלושה עשר, סעיף קטן א
לחקה של חצרות טביליסי הישנה
— לחצרנו היתה שפה משלה
שפה אוניברסלית
אוניברסלית הרבה מעבר לאנגלית היום
אם יש לה מה לומר, כל מסר בה בהיר ומובן
אף ללא מלים

אני נושם בשפה זאת
אני אוהב אותה...

בשפה זאת אני קורא ספרים,
 גם כתוביות מלזות סרטים
 באותה שפה.
 בשפה זאת אני מתחיל את הפואמה
 "שהבקר קראתי לה "ארץ הפריון".

4.

ניקו פירוסמני (סול מז'ור)

הו, מרגריטה
 העץ היבש אינו נותן צל
 הצרצר — נחמה
 והאבן היבשה — צליל זרימת מים
 לכן אספה לך
 בחדש אפריל, בשדרה של שיחי לילה
 כמו שמנורה מחכה למי שינדליק אותה
 ...אדמה מחכה לרגע, חיל למדליה
 ואני מחכה לך כמו אדם שקם מאחר
 ממטתו החמה מצפה לראות
 קריאת התלהבות
 כתובה בשפתון
 על זוגית החלון או על המראה
 It was wonderful!
 Wow! או סתם

הו, מרגריטה היפה,
 אני מודה לך, שהראית לי
 את הדרך מהארץ עד השמים
 כמו רב־אמן השירה הסיני
 בשם ואנג ואי
 שנתן השראה לסימפוזיה של גוסטב מאהלר
 One Way —
 כלומר כוון אחד — מהארץ עד השמים.

גשי אלי כך שהזרם יקסם
 שהחיים יעברו בלהב חד בלבי

ובגופי תבער להבה — חנה
 ,התקרבי אלי, שאזריע את השדה החרוש
 ,שישמע לשמים ולארץ רעש המים
 ,שישמע בכי התינוק בבית היולדות
 שאחזיר לאדמה הערירית
 את התפארת של פעם
 מים...
 מים
 .אשפוף באדמה הסדוקה

דמעת הציר תפול על טים הקיר
 והבטלנים הזללנים שלנו
 יעמדו בסעודה כמו קדושים
 לפי החק הביזנטי של פרסקאות
 .מול הקורטיזנות היפהפיות מאורטצ'אלה

"שימו לב!
 !הציר ניקו פרוסמני, אמן בית המרחם
 !'דיוקנה של השחקנית מרגו'
 .שמן על שעונית שחורה
 !מיליון דולר, פעם אחת
 !"מיליון דולר, פעם שניה
 !"שני מיליון"
 "!!שני מיליון, פעם אחת"

5.

המניפסט (לה מז'ור)

— רוח־בלהות מהלכת באירופה
 — רוח־הבלהות המסתורית של השירה
 .מטרתה לגאל אדם שבאזרח

לעדננו אבד העורף.
 :שלושה דברים חסרים לעולם החדש
 !סלם לשמים
 !גשר מעל הים
 !עורף לעדן

רבוע שחר
 הוא השאלה מקסימה
 בין נורה ללחיץ,
 אפילו בין רגע לאדמה
 או אולי ביני לבין החץ
 ששירה האביר

...רוח־הבלהות המסתורית רודפת את אירופה
 מביש" — זאת המלה"
 שנתקעה לעדננו בגרון
 והוא אינו מעז לירק אותה החוצה

מביש" — יש להעניש את המלה בככר העיר
 להעיר לה שהיא דבר מיתר
 שם אנשי התקשרת יקבלו את כל התנאים
 לשדר איך אבד עדננו את הצפון

רוח־הבלהות המסתורית רודפת את אירופה
 הרוח המסתורית של השירה

בפירנצה, בככר הסיניוריה
 — החליטו: יש להציב פסל של חרא
 לתחת עם הרנסנס
 והפסל הבאיש עד שאי אפשר היה לנשם
 אחר כך התנפלו עליו זבובים
 ואז הורידו אותו

רוח־הבלהות המסתורית רודפת את אירופה
 אירופה הולכת לבחירות
 כמו למיטה
 כדי לסמן בפתקי ההצבעה
 את בר־רין
 ובצרותיה שוב לשוע
 בפני ישוע

חסידי השירה הם מלח הארץ
 אמנם חלק מזערי באקלוסיה

שִׁישְׁמַר עַל מִצְפוּנָה
בְּעֵת צָרָה.

חִסִּידֵי הַשִּׁירָה
הֵם הַיְחִידִים שֶׁמְבַכִּים
"אֶת הַמֶּלֶה" מִבֵּישׁ.

כִּי מְשִׁימָתָה שֶׁל הַשִּׁירָה הִיא
לְגַאֵל,
לֹא לְמַרְט עֲצָבִים
לְבְרִיזוֹת,
לְכֵן מְשׁוֹרֵר הוּא מְטַרָה עֵקֶרֶת
עַל הַכּוֹנֵת שֶׁל הַכְּפִירָה בְּעֵקֶר.

"הַצִּילוּ, אֲנָשִׁים טוֹבִים"
— "...מֵעֵשְׁכֶם יִשׁוּהוּ לְבַנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
זֶה קוֹלָה שֶׁל אֹלְגָה, אֲשֶׁתוֹ הַפְּצוּעָה
שֶׁל אֵילִיָּה צ'בְּצ'בֶּדְזָה הַנֶּרְצָח.

"עֲלִיךָ לְמוֹת",
כְּדֵי שֶׁהָאֲדָמָה תִּתְיַקֵּר
"בְּקִרְבַּת הַמָּקוֹם"

כְּמוֹ בְּכָל מָקוֹם אַחֵר...
כִּי גַם אֲצִלְנוּ
הַסְּפָרוֹת הַלְּאֲמִית גּוֹסְסוֹת
הַגְּרַפּוֹמָנִיָּה הַלְּאֲמִית מִתְבַּסְּסוֹת

"...! אֵל תַּחֲשֵׁב שְׁאֵנִי מִפְּגָרָרָר"
נִשְׁמַעַת צְרַחַת יְאוּשׁ
בְּגֵאוֹרְגָּה יוֹתֵר מִפְּחָדִים לְהִיּוֹת פְּרֵאֲרִים
מִלְהִיּוֹת פְּגָרִים.

גַּם גְּאוֹרְגֵי רוֹדְף אֶת אִירוֹפָּה
אֶךְ לְהַבְדִּיל מִרוֹחַ הַבְּלֵהוֹת
הוּא מְנַסֶּה לְהַבִּין
מָה אֲבָד לוֹ

בְּטָרָם בְּרַר לְמִי הוּא אֶבֶד בְּאִירוּפָּה.
 פֶּעַם סוּלְטָאן שָׁלַף יִטְאֵגָן,
 חֲתָךְ אֶת בִּיזְנָטִיּוֹן
 מֵאִירוּפָּה הֶרְדוּמָה.
 אַחַר כֵּךְ נִגַּב אֶת דָּמִן מֵהִלֵּב
 וְתֵלָה אֶת הַיִּטְאֵגָן כֶּסֶהר
 בְּשִׁמִּי אִיסְטַנְבּוּל.

מֵאֲזֵ, בְּמִקּוֹם בּוֹ טִיחַ מִתְקַלֵּף מֵהַקִּיר
 תַּחֲסִיךְ בִּיזְנָטִיּוֹן לְתֵיבַר אִירוּפִּי
 כְּמוֹ הָאֵב לִבְנוֹ הַיִּקִּיר הָאוֹבֵד הַשֶּׁבֶב.

— כֵּךְ גַּם הַשִּׁיר, הַשִּׁיר הַגְּאוּרָגִי
 הֵיכֵן שְׁיִתְקַלֵּף הַמְזָרַח הַמְתַקְתֵּק
 תִּזְרַח בּוֹ תִפְאָרֶת הַפְּשֻׁטוֹת.

עַתָּה שְׁעוֹן הַקִּיר — הַמֵּאָה ה־19
 עַתָּה שְׁעוֹן הַיָּד "טִיסוֹ" — 6 בְּנוֹבֶמְבֶּר 2020
 ...נִכְתַּב שִׁיר חֲדָשׁ
 וְקִצָּה עֵט הַקְּלָמוֹס יוֹדֵעַ בְּדִיּוּק
 שְׁשָׁנֵי הַשְּׁעוֹנִים טוֹעִים

הַעוֹלָם תִּקְוֶעַ בְּזָמַן,
 מִסַּע הַזְּמַן עוֹבֵר דְּרָךְ הַמְשׁוֹרֵר
 וְאֶת הַזְּמַן
 מֵאֲמַת הוּא
 לְפִי כִנְפֵי הַנֶּץ
 בְּמִקּוֹם
 מְחוּגֵי הַשְּׁעוֹן.

הַזְּמַן נֶעַ בְּקוֹלוֹ שֶׁל הַמְשׁוֹרֵר
 — כְּמוֹ קוֹלוֹמְבוֹס בְּאוֹקְיִנוֹס
 עָלְיוֹ לְגִלּוֹת בֶּן אָדָם
 בְּאֶזְרַח.

"...Let my people go"
 מְלִים אֵלֶּה עָלֶיךָ

לומר לפרעה הזקן

הרב־רט פון קריאן נטל את המטה
שבּו הוציא משה את המים מהסלע

ובבית אבינו

יושבים סוחרים כמו פעם

לא ירדו לטמיון"

"... כל יגיעות השווק

, המדינה מחפשת פושעים בבני־אדם...

השירה — פני אדם בפושע

,מהלכת רוח־הבלהות של השירה

ותופסת מקום של כבוד

על אצטבה מאבקות

? מי יעיף אותה משם

,רוח־הבלהות של השירה מהלכת

,רוח־הבלהות הולכת ובאה

,השמש זורחת במזרח

,שוקעת במערב

,הזמן מהלך בין שורות השיר

,בא והולך

כל העולם מתישב

,לארוחה עסקית

רק המשורר לא מותר

על משאלת לבו האבודה

...ומהלך... מהלך

.רוח־הבלהות של השירה מהלכת

משחק השחמט - קטע מתוך "ארץ השממה" של ת"ס אליוט בארבעה תרגומים | אשר
רייך

קו המשווה | איך לקרוא לחתול בעברית | רונן סוניס

הערות המתרגמים:

הכוונה לאחד הציורים המפורסמים של אל גרקו "קבורתו של הרוזן מאורגז", שנוצר 1.

בשנים 1586-1588 עבור כנסיית סן תומה בטולדו ומבוסס על אגדה מראשית המאה

- ה-14. ב-1312 מת דון גונזלו רואיז, יליד טולדו ואדון העיר אורגז, איש אדוק הידוע בפעילות הצדקה שלו שגזר מס מיוחד להרחבת ועיטור כנסיית סן תומה. על-פי האגדה במהלך טקס קבורתו ירדו מהשמים הקדושים סטפן ואגוסטינוס כדי לקבור אותו במו ידיהם.
2. השיר אִדְלִיָּה רְנוֹנִי (מלים ולחן מרים רומלאשווילי) יצג את גיאורגיה בתחרות. האירוויזיון לנוער 2007 זכה במקום הרביעי.
3. שארל בודלר, "האלבטרוס", תרגם שמעון ריקלין.
4. הספינה השיכורה" — אחד השירים המפורסמים ביותר של ארתור רמבו (-1891" (1854).
5. רצח עובד הבנק סנדרו גירגבליאני ב-2006 גרם לשערורייה פוליטית בגיאורגיה. מספר קציני משטרה הואשמו ברציחתו אך ארגוני זכויות האדם וקרובי משפחה של הנרצח הצביעו על ראשי משרד הפנים כמתכנני הרצח. שר הפנים הצטרך להתפטר מתפקידו.
6. אקסיוס (מיוונית, "ראוי") — קריאה בהתקדשות (הסמכה) של דיאקון, כומר או בישוף בכנסייה האורתודוקסית, שאזכורה המוקדם ביותר הוא טקסט סורי מהמאה החמישית לספירה, "הצוואה של אדוננו ישוע המשיח", בו לאחר התקדשות הבישוף העם חוזר עליה שלוש פעמים.
7. ניקו פירוסמְנְשווילי (1862-1918), הידוע בכינויו ניקו פירוסמני, היה צייר גיאורגי. אוטודידקט שצייר בסגנון נאיבי ונחשב לגדול ציירי גיאורגיה. נדד מפונדק לפונדק בטביליסי וצייר את ציוריו על שלטים, שעוונות שחורה, קרטון, פח וכל חומר מצוי אחר. לעתים צייר גם ציורי קיר. עד שנות העשרה של המאה העשרים ניתן היה לראות את הדמויות של פירוסמני בכל רחבי טביליסי. הרבה מזמנו בטביליסי בילה בגני אֶרְטְצ'אֶלָה, מקשיב לשירי הקברט של אהובתו מרגריטה.
8. "And the dead tree gives no shelter, the cricket no relief. And the dry stone no sound of water", מתוך "ארץ הישימון" לת"ס אליוט.
9. השיר "על הארץ" הוא יצירה סימפנית של המלחין גוסטב מאהלר מ-1908. בניסיון לעודד את מאהלר בדכדוכו העמוק נתן לו חבר עותק של "החליל הסיני", כרך שירה סינית עתיקה בתרגום לגרמנית של האנס בְּתָגָה. מאהלר הוקסם מהשירה, במיוחד משירי וואנג וואי (המאה השמינית, שושלת טאנג), ובחר בשבעה מהם לעבדם לסימפוניה שירית.

10. רמז ל"מניפסט של המפלגה הקומוניסטית" שנכתב על-ידי קרל מרקס ופרידריך אנגלס, 1848, ונפתח במלים "רוח בלהות רודפת את אירופה — רוח־בלהות של הקומוניזם", שורה שהיתה נפוצה ביותר בספרות של ברית המועצות לשעבר.

11. הקדוש איליה הצדיק, הרוזן איליה צ'בצ'בדזה (1837-1907) היה סופר, משורר, עיתונאי, משפטן ואיש ציבור גיאורגי של התנועה הלאומית הגיאורגית במחצית השנייה של המאה ה-19, בתקופת שלטון האימפריה הרוסית. נרצח על-ידי כנופיית מתנקשים שארבו לו ולאשתו אולגה כשהיו בנסיעה מטביליסי לסמג'לו, בכפר ציצאמורי. אירוע ההתנקשות נותר שנוי במחלוקת גם כיום. על-סמך הממצאים העדכניים בארכיונים ובמסמכים היסטוריים הקשר לביצוע ההתנקשות תוכנן על-ידי הסוציאליסט-דמוקרטים והבולשביקים.

12. פרפרזה מהשיר "מרני" מאת ניקולוז ברטשווילי (1814-1844), "לא יירדו לטמיון כל". "גיעות הנשמה שנידונה לסבל".

13. צ'אצ'ה — משקה אלכוהולי מסורתי עשוי משאריות של ענבי בוסר שנשארו מהכנת